

Results. The article highlights the main components of the material and technical base that provide the organization of educational process within the educational institution itself. It is revealed that the educational process is directly dependent on the educational environment formed by the buildings and constructions in which this process takes place, the elements of interiors and special educational equipment (laboratory, informational, etc.). The direction of changes in the material and technical base of medical universities in Ukraine was conditioned during this period by the functional needs of educational institutions, in particular, the volume of academic work, the number of students and teachers, the diversity of areas of study and specialties, the principle of compact placement and the need for spatial relationships between related educational areas. The development of the material base was influenced also by the changes in the content of the educational process, new requirements for the environment and technical means of training.

Conclusion. It is concluded that the existing material and technical base as a whole satisfied the functional needs of medical universities of Ukraine in the late XX – early XXI centuries. The emergence of new academic disciplines, the achievement of medical science, and the informatization of medicine led to the refurbishment of old and equipment of new educational apartments in medical universities of Ukraine.

Key words: higher medical education; Ukraine at the end of the XX – the beginning of the XXI centuries; material and technical base of medical universities; buildings and constructions; educational apartments; educational equipment.

Одержано редакцією 26.04.2017
Прийнято до публікації 03.05.2017

УДК

КРАМСЬКА Зоя Михайлівна,
завідувач відділення дошкільної і початкової
освіти, викладач методик дошкільної і
початкової освіти, КВНЗ «Уманський
гуманітарно-педагогічний коледж
ім. Т. Г. Шевченка», Україна
e-mail: zoya-kramska@i.ua

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНІКУМІВ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ШКОЛІ В 20-30-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Анотація. Здійснено спробу презентувати перші спроби застосування місцевого матеріалу в процесі вивчення студентами педагогічних технікумів різних навчальних дисциплін. Проаналізовано методи і форми підготовки студентів до краєзнавчої роботи у школі в 20-30-ті роки ХХ ст. Акцентовано увагу на навчальній і позанавчальній роботі, організації практичної підготовки студентів педагогічних технікумів до краєзнавчої роботи у школі.

Ключові слова: студенти; педагогічні технікуми; краєзнавча робота; національна історія; культурні цінності українського народу; історико-культурні надбання; традиції.

Постановка проблеми. Українське краєзнавство нині стало в авангарді національно-культурного відродження в суверенній Україні та є опорою її державності. У новій редакції Закону України «Про освіту» (2017 р.) визначено засади державної політики у сфері освіти і принципи освітньої діяльності. Серед них: нерозривний зв'язок із світовою й національною історією, культурою, національними традиціями; гуманізм; демократизм; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій [1].

Нова українська школа вимагає вирішення невідкладних завдань. Важливу роль у реалізації цих завдань покликане здійснити краєзнавство, яке забезпечує зв'язок процесу навчання й виховання української молоді з особливостями народної культури і навколишнього середовища, сприяє консолідації молодого покоління, формуванню патріотичних почуттів і переконання про єдність українських земель.

Зростає роль краєзнавства і в процесі підготовки майбутніх учителів. У «Концепції краєзнавчої освіти та виховання» (2000 р.) указується, що в педагогічних закладах України підготовка фахівців-краєзнавців здійснюється завдяки створенню кафедр українознавства і краєзнавства, запровадженню краєзнавчих циклів дисциплін, уведення в навчальний процес спеціальних курсів або окремих краєзнавчих тем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою практичного аспекту підготовки студентів педтехнікумів до краєзнавчої роботи у школі з урахуванням її специфіки слугують наукові праці вчених 20–30-х років ХХ століття: О. Булдовський, П. Волобуєв, Т. Гарбуз, М. Горохов, І. Зеленський, М. Зотін, Л. Миловидов, П. Мостовий, О. Музиченко, Д. Орехов, Я. Ряппо, Я. Столяров, В. Таран, М. Шатунов. Засоби, форми і методи організації педагогічної діяльності розкривають С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко, особливості краєзнавчої освіти і виховання вивчають М. Костриця, М. Крачило, В. Обозний, Т. Самоплавська, П. Тронько.

Визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Для оптимізації краєзнавчої роботи молоді на сучасному етапі доцільним є аналіз досвіду і специфіки підготовки студентів педтехнікумів України в 20-30-ті роки ХХ ст. В історії України ці роки були насичені докорінними змінами, ламкою як старих структур, так і самого традиційного світогляду населення. Цей період розвитку українського шкільництва відзначається розмаїттям науково-педагогічних поглядів, запровадженням нових педагогічних ідей, в основу яких були покладені творчі методи навчання, відбувається інтенсивна розбудова української національної школи і педагогічної науки [2]. Це і визначило мету статті, що полягає в розкритті специфіки підготовки студентів педагогічних технікумів до краєзнавчої роботи в окреслений хронологічний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка методів і організаційних форм навчання й виховання студентів педагогічних технікумів досліджуваного періоду вивільняють зміст вищої школи від чистого академізму і поєднують міцними зв'язками з господарським життям країни, сприяють реалізації відповідального завдання: підготувати в найкоротші терміни з найбільшою економією висококваліфікованих педагогічних працівників, науково-підготовлених професіоналів, організаторів дитячого життя в колективі, педагогів-колективістів, які здатні працювати в дусі тих нових перспектив, які постають перед країною в усіх галузях її культурно-господарського будівництва.

Підготовка студентів педагогічних технікумів на той час будується на застосуванні місцевого матеріалу в процесі вивчення різних курсів, а не на викладанні краєзнавства як окремої дисципліни. Велика роль відводиться краєзнавству і в організації практичної підготовки студентів педагогічних технікумів. Крім того, краєзнавча робота проводиться і в позанавчальний час (краєзнавчі музеї, гуртки).

Краєзнавство стає складником програм перепідготовки вчителів, що здійснюється за певним планом і розрахована на більшість учителів. Вагому роль у цьому відіграє опорна школа, на базі якої створюється шкільний краєзнавчий музей. Організаційно-методичні аспекти фахової підготовки студентів педагогічних технікумів дають можливість об'єднати зусилля педагогічних колективів і узгодити їх діяльність у дослідженні рідного краю. Важливою тенденцією стає те, що вивчення населеного пункту здійснюється здебільшого не окремим студентом, а всім студентським колективом.

Організація навчального процесу педтехнікумів потребує детального розгляду. Педтехнікуми (як і трирічні педкурси) отримують статус вищих навчальних закладів у галузі професійної педагогічної освіти, які готують вчительські кадри з вищою освітою. Навчальний план педтехнікумів, що розроблений і ухвалений у лютому 1925 р. Методкомом Головпрофосвіти УСРР, свідчить про запровадження централізованого підходу до підготовки національних педкадрів в Україні, контролю за змістом цієї підготовки зі сторони вищих державних органів управління освітою. У «Пояснювальній записці до навчального плану педтехнікуму» повідомляється, що організаційна структура педтехнікуму УСРР залишається такою самою, як і для трирічних педкурсів» [3].

Для посилення підготовки до краєзнавчої роботи запроваджуються активні методи: практичні заняття, написання рефератів, лабораторні роботи. Студенти виступають проти лекційної системи і критикують реферативну систему, наполягають на нових методах, якими, на їхню думку, є бесіди, лабораторні роботи. Після довгих обговорень нарешті прийнято рішення відмовитися від рефератів, оскільки вони не можуть бути основним методом відпрацювання навчального матеріалу [4, арк. 39 зв.].

Упродовж 1923–1924 навчального року в педагогічних технікумах відбувається активний перехід від лекційного методу до лабораторного під час вивчення майже всіх дисциплін [5, арк. 2]. Відвідування, наприклад, Харківського педтехнікуму дає можливість Інспектурі педагогічної освіти констатувати, що відбуваються зміни в навчально-виховному процесі, а саме: лабораторно-дослідницький і дискусійно-семінарський методи викладання охоплюють близько 60 % усієї кількості навчальних годин, інші 40 % – викладаються лекційним способом [6].

Активні методи навчання й виховання дають змогу студентам педагогічних технікумів набувати практичних навичок – самостійно спостерігати, досліджувати, вивчати. Широкого застосування у вищих навчальних закладах досліджуваного періоду набуває екскурсійний метод як найдоцільніший у краєзнавчій роботі. Оскільки краєзнавчі об'єкти завжди знаходяться за межами навчальних закладів, тому досліджувати їх, ознайомлюватися з ними можна лише за допомогою екскурсій [7, с. 62].

Як висновок зазначимо, що комплексна система навчання, яка починає діяти з середини 1920-х рр., створює нову освітню парадигму, що передбачає відмову від традиційної системи і пропагує ідеї інтегрованого сприйняття навколишнього світу через активно-творчі методи навчання.

Серед **перспективних історико-педагогічних розвідок із даної проблеми** нами планується здійснити більш глибокий аналіз краєзнавчої підготовки студентів у педагогічних технікумах означеного хронологічного періоду.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39. – С. 380.
2. Бугрій В. С. Проблеми шкільного краєзнавства в українській педагогічній думці 20-х років ХХ ст. / В. С. Бугрій // Збірник наукових праць : спеціальний випуск «До витоків становлення української педагогічної науки». – Київ : Науковий світ, 2002. – С. 100–102.
3. Пояснювальна записка до навчального плану педагогічного технікуму (31 березня 1925 р.) // Бюлетень Національного Комітету Освіти. – 1925. – № 10. – С. 29–33.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 166, оп. 4, спр. 629. Бюлетені та звіти Житомирського інституту народної освіти і листування з ним про складання учбових програм та перевод студентів. Звіт про роботу Житомирських трьохрічних Вищих українських педагогічних курсів за 1923/24 навчальний рік, 48 арк.
5. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 652. Учбові плани, звіти, протоколи, відомості про рух персоналу та інші матеріали педагогічних курсів Харківської губернії, 56 арк.
6. Волобуєв П. Педагогічні курси Харківщини / П. Волобуєв // Путь просвещения. – 1924. – № 8. – С. 228–231.
7. Миловидов Л. Краєзнавство в нових програмах трудшкіл І-го концентру / Л. Миловидов // Радянська освіта. – 1930. – № 4. – С. 45–51.

8. Ряппо Я. П. Організація методологічної роботи / Я. П. Ряппо // *Путь просвещения*. – 1925. – № 5–6.
9. Столяров Я. На путях к советскому ВУЗу / Я. Столяров // *Путь просвещения*. – 1924. – № 10. – С. 81–102.
10. Зотін М. Педагогічна освіта на Україні / М. Зотін. – Харків : ДВУ, 1926. – 214 с.
11. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні : історія, досвід, уроки (1917–1985 pp.) / В. К. Майборода. – Київ : Либідь, 1992. – 196 с.

References

1. *The Law of Ukraine «On Education»*. (2017). *Vedomosti Verkhovnoy Rady* (Information from the Verkhovna Rada), 38–39, 380 (in Ukr.)
2. Bugryi, V. S. (2002). Problems of school regional studies in the Ukrainian pedagogical thought of the 20s of the twentieth century. *Zbirnyk naukovykh prats: spetsial'nyy vypusk «Do vytokiv stanovlennya ukraïnyns'koyi pedahohichnoyi nauky» (Collection of scientific works: special issue «The origins of the formation of Ukrainian pedagogical science»)*. Kyiv: Naukovyi svyt (in Ukr.)
3. Explanatory note to the curriculum of the pedagogical college (March 31, 1925). (1925). *Byuleten' Natsional'noho Komitetu Osvity (Bulletin of the National Committee of Education)*, 10, 29–33 (in Ukr.)
4. *Central State Archive of the Supreme Power and Administration of Ukraine*, stock 166, description 4, case 629 (in Ukr.)
5. *Central State Archive of the Supreme Power and Administration of Ukraine*, stock 166, description 4, case 652 (in Ukr.)
6. Volobuyev, P. (1924). Pedagogical courses of Kharkiv region. *Put' prosveshcheniya (The Way of Enlightenment)*, 8, 228–231 (in Ukr.)
7. Mylovydov, L. (1930). Local studies in new programs laborskill I-th concentrator. *Radyans'ka osvita (Soviet education)*, 4, 45–51 (in Ukr.)
8. Ryappo, Ya. P. (1925). Organization of methodological work. *Put' prosveshcheniya (The Way of Enlightenment)*, 5–6 (in Ukr.)
9. Stolyarov, Ya. (1924). On the way to the Soviet university. *Put' prosveshcheniya (The Way of Enlightenment)*, 10, 81–102 (in Russ.)
10. Zotyn, M. (1926). *Teacher Education in Ukraine*. Kharkiv (in Ukr.)
11. Mayboroda, V. K. (1992). Higher pedagogical education in Ukraine: history, experience, lessons (1917–1985 years). Kyiv: Lybyd' (in Ukr.)

Abstract. *Krams'ka Z. M. Specification of training of pedagogical students technical specifications to school learning in school in 20-30th years of XX century.*

Introduction. *It is stressed that the new Ukrainian school requires urgent tasks. An important role in the realization of these tasks is to carry out regional studies, which ensures the connection of the process of education and education of Ukrainian youth with the peculiarities of folk culture and the environment, promotes consolidation of the younger generation, the formation of patriotic feelings and the conviction of the unity of Ukrainian land.*

The «Concept of Local History Education and Education» (2000) states that in the educational institutions of Ukraine training of specialists in regional studies is carried out through the creation of the departments of Ukrainian studies and local lore, the introduction of local lore cycles of disciplines, the introduction of special courses or separate linguistic themes into the educational process.

Purpose. *To elucidate the specifics of the preparation of students of pedagogical technical schools for regional studies in the outlined chronological period.*

Results. *An attempt was made to present the first attempts to use local material in the process of studying by students of pedagogical technical schools of various educational disciplines. The methods and forms of preparation of students for local studies at the school in the 20-30th years of the twentieth century are analyzed. The emphasis is on teaching and extra-curricular work, organization of practical training of students of pedagogical technical schools for local studies at the school.*

Conclusion. *The integrated education system has been in operation since the mid-1920s and laid the foundations for a new educational paradigm. Its implementation involves a waiver of the traditional system and promotes the idea of an integrated perception of the world through active creative methods of learning.*

Key words: *students; pedagogical technical schools; local lore work; national history; cultural values of the Ukrainian people; historical and cultural heritage; traditions.*

*Одержано редакцією 26.04.2017
Прийнято до публікації 09.05.2017*